

УДК 025.2:005.922.52:004.932](477)"19":347.781.5](045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2022.7(312).13-23

Марина Шевченко,
аспірантка ХДАК,
e-mail: shmaryna.94@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3473-1923>

Авторське право в контексті оцифрування документів ХХ століття бібліотеками України: законодавчий і техніко-технологічний аспекти

Використання цифрових технологій для збереження культурної спадщини є світовою тенденцією. Конвертація в цифровий формат дає змогу розкрити значні за обсягом бібліотечні колекції та надати до них необмежений доступ користувачам. Водночас актуальною проблемою є дотримання бібліотеками та іншими установами законодавства про авторське й суміжні права, через що вони не можуть вільно визначати об'єкти оцифрування. Метою статті є окреслення першочергових напрямів розв'язання зазначеної проблеми в Україні з метою надання бібліотекам законних підстав для оцифрування документів ХХ ст., захищених авторським правом, позакомерційних творів і творів-сиріт.

У процесі дослідження авторка використала відомості та дані, здобуті під час опрацювання наукових праць порушеної проблематики; аналізу міжнародних документів, нормативно-правових актів Європейського Союзу (ЄС), національних законодавств країн — членів ЄС та України; вивчення практичного досвіду закордонних бібліотек з оцифрування зазначених груп документів. Для розкриття теми застосовано компаративний і системний підходи, джерелознавчий аналіз та інші загальнонаукові методи (аналіз, синтез, узагальнення).

Здійснене дослідження дало змогу визначити пріоритетні напрями розв'язання проблеми оцифрування документів вітчизняними бібліотеками, зокрема: 1) запровадження державою винятків щодо законодавства про авторське право, якими б змогли користуватися бібліотеки та інші установи, оцифровуючи документи історико-культурної значущості; 2) створення національних реєстрів творів-сиріт і позакомерційних творів; 3) активне використання бібліотеками сучасних технічних засобів захисту документів у процесі організації різних режимів доступу користувачів до документів.

Результати дослідження свідчать про потребу системного розв'язання проблеми оцифрування документів з авторським правом і творів-сиріт. Надання законних підстав для конвертації цих документів не лише допоможе розкрити цінні колекції з бібліотечних фондів, а й сприятиме зростанню культурного та економічного добробуту країни в майбутньому.

Ключові слова: авторське право; суміжні права; твори-сироти; позакомерційні твори; законодавство; винятки з авторського права; оцифрування; документна спадщина; "чорна діра ХХ ст."; технічні засоби захисту

Постановка проблеми. Цифровізація суспільства впливає на трансформаційні зміни в діяльності бібліотек. Так, традиційні напрями роботи (нагромадження, опрацювання, вироблення, зберігання й поширення інформаційних ресурсів) набувають нових рис завдяки впровадженню інноваційних методів і засобів. Одним із таких напрямів є оцифрування документів, що дає бібліотекам змогу одночасно зберігати оригінали документів та їхні цифрові копії для майбутніх поколінь, надаючи безперешкодний доступ до електронних версій широкому колу користувачів. Проте запровадження бібліотеками технологій оцифрування породжує низку проблем. Зокрема, через дію законодавства про авторське право (АП) та суміжні права бібліотечні установи не мають права без дозволу авторів/ правонаступників оцифровувати документи та надавати їхні копії у вільне використання. Діяльність бібліотек значно обмежується, оскільки вони не можуть повноцінно виконувати головні функції (memo-

riальну, комунікативну, інформаційну). Дилема призводить до того, що великі масиви документів (значною мірою це стосується примірників, що були видані у ХХ ст. та все ще охороняються АП) залишаються недоступними широкому загалові, водночас суттєвим ризиком є перспектива втрати унікальної частини культурної спадщини. Проблема здобула назву "чорна діра ХХ століття", й нині її активно обговорюють у світових колах. Одним із перших 2009 р. порушив це питання J. Boyle. На його думку, АП, яке може тривати понад 100 років, урешті-решт призводить до того, що фонди бібліотек світу переповнені книгами: а) які перебувають під дією норм АП; б) які є комерційно недоступними; в) які є творами-сиротами. Учений, незважаючи на неоднозначне сприйняття світовою спільнотою проекту Google Books, визнав його реально можливим способом здобути доступ до таких документів [23]. Згодом для отримання доказів негативного впливу АП на доступність культур-

ної спадщини співробітники фонду Europeana J. Fallon і P. Gomez на прохання Європейської комісії провели дослідження "Відсутні десятиліття: чорна діра XX століття в Europeana". Результати підтверджують концепцію "чорної діри XX ст.", оскільки оцифровані матеріали другої половини XX ст. становлять незначну частку в порівнянні з документами інших століть. Головною причиною недоступності документів саме XX ст. автори визнали АП, що забороняє оцифрувати та робити культурну спадщину доступною бібліотекам без дозволу правовласників (авторів, спадкоємців, видавців тощо) [27].

Для України збереження документів XX ст. є надзвичайно важливим, оскільки вони віддзеркалюють важливі суспільно-політичні події, що відбувалися на її теренах. Часто такі документи мають украй незадовільний фізичний стан чи наявні лише в кількох примірниках. Одночасно зі збереженням цих документів постає потреба забезпечення доступу до них громадськості як до найцінніших зразків вітчизняної документної спадщини. Отже, в Україні значно актуалізувалася проблема надання бібліотекам законного права оцифрувати документи, які ще охороняються АП, для досягнення суспільно корисної мети.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Підґрунтям пропонованої розвідки слугував аналіз наукових праць з означеної проблематики, міжнародних нормативно-правових актів, законодавчих норм Європейського Союзу, країн — членів ЄС та України, вивчення досвіду закордонних бібліотек щодо оцифрування документів, які охороняються АП.

Проблема конвертації у цифровий формат документів, що підпадають під дію законодавства про авторське та суміжні права, здобула широке обговорення у світових наукових колах. Зокрема, дослідники акцентують на потребі осучаснення законодавства про АП відповідно до рівня й темпів розвитку цифрових технологій, досягнення балансу між протилежними інтересами авторів (отримання винагороди) та суспільства (вільне використання інформації), законодавчому закріпленні винятків для бібліотек й інших установ у суспільно корисних цілях (J. Boyle [23], A. Guss [30], A. Horvat, D. Zivkovic [31], E. Kokhanovska, A. Kodynets [32], A. McDermott [35], Л. Приходько [7], В. Троцька [16], О. Харитоновна [19], Ю. Юринєць, М. Белкін, Л. Белкін [20]). Зокрема, Л. Приходько визнає однією з основних проблем відсутність справедливої рівноваги між законними правами авторів і правовласників та вимогою суспільства щодо розширення прав на доступ до знань [7, с. 108].

Значні труднощі у процесах оцифрування та цифрового збереження колекцій бібліотеки виникають із документами, визнаними творами-сиротами (orphan works). Проблема полягає у складності чи неможливості ідентифікації, віднайденні автора/ правонаступника для отримання відповідного дозволу, а також відсутності чіткого визначення умов переходу твору до суспільного надбання. Це тривала процедура, що потребує значних ресурсів, тому бібліотеки здебільшого відмовляються від оцифрування, не маючи законних підстав та для забезпечення від можливих судових позовів. Низка закордонних та українських науковців активно досліджували сутність творів-сиріт та умови їх використання на законних підставах із дотриманням певних правил (J. Banasiuk [22], M. Martinez, M. Terras [33], A. Young [42], О. Піхурець, С. Литвин [5], В. Токарева [13], В. Троцька [17]). Учені наводять низку причин появи творів-сиріт, поміж яких втрата інформації про автора через різні обставини; занадто тривалий строк охорони АП тощо [5].

Ще однією групою документів, з якою стикаються бібліотеки, є позакомерційні твори (out-of-commerce works). Специфіка питання полягає в тому, що на примірники поширюється АП, але в продажі їх уже немає й вони недоступні широкому загалові. На проблемі оцифрування позакомерційних творів зосереджували увагу багато вчених (I. Alba [21], C. Geiger, G. Frosio, O. Bulayenko [29], F. Mattingly [34], В. Троцька [15]). Українські дослідники обговорювали нагальність реформування законодавства про авторське та суміжні права в умовах розвитку цифрового суспільства. Національне законодавство має бути адаптованим до положень міжнародних та європейських нормативно-правових актів, закріплювати винятки для бібліотек, архівів, інших установ із вільного оцифрування документів і надання їх у широкий доступ [3; 5; 14].

Однак попри значну кількість ґрунтовних наукових праць, питання законності використання документів, які охороняються АП, та їх оцифрування у вітчизняних бібліотеках ще не набуло достатнього рівня наукового розв'язання, законодавчого регламентування та ефективної практичної реалізації.

Метою статті є визначення пріоритетних напрямів розв'язання проблеми оцифрування документів, які охороняються АП, позакомерційних творів і творів-сиріт бібліотеками України.

Завданням дослідження передбачено вивчення досвіду інших країн щодо внесення відповідних винятків для бібліотек та інших установ культурної спадщини до законодавства у

сфері АП; розгляд особливостей діяльності закордонних бібліотек з оцифрування зазначених документів; визначення першорядних заходів, прийнятних для України в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Світова фахова спільнота наголошує на потребі дотримання балансу між правами власників на свої твори та правами читачів на доступ до інформації й внесення змін до нормативно-правових актів на міжнародному рівні. Цю тезу відображено в "Основних принципах оцифрування документної спадщини", виданих під егідою UNESCO [28]. До процесів лобювання винятків з АП активно долучається й бібліотечна спільнота. Зокрема, 2000 р. було оприлюднено документ "Позиція IFLA з питань АП у цифровому середовищі", в якій чітко зазначено, що законодавство в галузі авторського права не має обмежувати діяльності бібліотек як установ, відповідальних за збереження світової культури та забезпечення доступу до інформації для різноманітних категорій користувачів із використанням сучасних цифрових технологій. Тому на законодавчому рівні бібліотекам та архівам має бути дозволено переведення матеріалів, що охороняються АП, у цифровий формат для їх збереження та архівування [41].

Розвинені держави світу поступово адаптують національні законодавства до умов цифрового простору. Загальновизнано, що однією з провідних країн, що всіляко опікується цим питанням, є Сполучені Штати Америки, де ухвалено доктрину "сумлінного використання" ("fair use", закріплену в Законі про авторське право, § 107). Документ передбачає випадки вільного використання творів, які охороняються АП, без отримання дозволу від авторів/ правонаступників. Для визнання факту сумлінного використання слід враховувати низку чинників: мета й характер використання, зокрема з комерційною метою чи з некомерційними освітніми цілями; характер твору, захищеного АП; кількість та істотність частини, яку використовують, щодо захищеного АП твору загалом; вплив використання на потенційний ринок або вартість захищеного АП твору. Законодавчо закріплено також і винятки для бібліотек та архівів, згідно з якими вони мають право відтворювати документи в окремих випадках із дотриманням певних вимог (§ 108). Не є порушенням АП відтворення та розповсюдження копії чи фонограми в спеціалізованих форматах виключно для використання людьми з інвалідністю (§ 121). Більш розширені права бібліотеки здобули з внесенням нових правок до зазначеного закону (§ 121А), ухвалених у межах

приєднання США до Марракеської угоди. Так, бібліотеки дістали право експортувати копії/фонограми організаціям та особам, які перебувають на території країни — сторони Марракеської угоди, а також імпортувати такі копії [24].

У бібліотек, як зазначалося, виникають труднощі з оцифруванням творів-сиріт, через що вони залишаються недоступними широкому загалові. З огляду на цей чинник постала потреба в законодавчому закріпленні правомірності оцифрування цих творів бібліотеками. Зокрема, на рівні Євросоюзу, з ухваленням Директиви 2012/28/ЄС про окремі випадки дозволеного використання сирітських творів, юридичні норми щодо АП стали поступово адаптувати до нових умов розвитку суспільства. У Директиві визначено перелік документів, які та за яких умов можна вважати творами-сиротами, процедури й вимоги старанного й сумлінного пошуку авторів і правовласників, джерела пошуку цих відомостей, умови закінчення статусу сирітського твору, взаємне визнання статусу твору-сироти (якщо твір визнано сирітським в одній державі, то таким його мають визнати і в решті держав-членів) тощо. У Директиві також регламентовано законні можливості використання творів-сиріт, що становлять культурну чи наукову спадщину. Законодавчо було дозволено освітнім закладам, бібліотекам, музеям, архівам та іншим установам культурної спадщини оцифровувати твори-сироти та надавати їх у доступ в інтересах суспільства. Організації також отримали дозвіл на отримання доходу винятково для покриття витрат на оцифрування творів-сиріт та надання їх у вільний доступ [26].

Згодом проблема АП набула нового розголосу. Зокрема, директори та керівники бібліотек, архівів, музеїв Європи звернулися до Європейської комісії з "Відкритим листом про реформу авторського права" із закликом оновити винятки з АП задля спрощення доступу громадськості до європейської культурної спадщини в інтернеті з освітньою, науковою метою тощо з використанням цифрових копій документів, насамперед позакомерційних [38]. Визнання потреби надавати право культурним установам оцифровувати документи в певних умовах без дозволу автора стало важливим пріоритетом для ЄС. Це сприяло модернізації законодавства у сфері АП та ухваленню Директиви 2019/790 Європейського Парламенту та Ради про авторське право і суміжні права в цифровому єдиному ринку, що внесла довгоочікувані корективи у винятки для досягнення справедливого балансу між правами та інтересами правовласників й користувачів.

Зокрема, у ст. 6 "Збереження культурної спадщини" зазначено, що держави-члени повинні передбачити виняток і дозволити установам культурної спадщини (згідно з дефініцією, наведеною в Директиві, "установа культурної спадщини" — загальнодоступна бібліотека, музей, архів, установа, що зберігає кіно- або аудіоспадщину) створювати копії будь-яких творів чи інших предметів, що постійно зберігаються в їхніх колекціях у будь-якому форматі. У Директиві також закріплено правовий режим позакомерційних творів. Зокрема, заклади культурної спадщини дістали законодавчо закріплені дозвіл на надання в доступ позакомерційних творів чи інших предметів з їхніх колекцій із дотриманням певних вимог: використання лише з некомерційною метою; зазначення імені автора чи іншого власника, якого вдалося ідентифікувати; розміщення творів на некомерційних сайтах [25].

У багатьох країнах — членах ЄС уже імплементовано положення зазначених директив у національні законодавства. Для України цікавим є досвід Республіки Польща, в якій адаптація правових норм щодо АП відповідно до вимог цих європейських документів завершилася ухваленням Закону "Про внесення змін до Закону про авторські та суміжні права та Закону про азартні ігри" від 11.09.2015 [37]. Навчальні заклади, науково-дослідні інститути, бібліотеки, музеї та архіви тепер можуть без отримання прибутку примножувати твори у власних колекціях для доповнення, збереження та захисту останніх, а також надавати їх у користування з освітньо-науковою метою на терміналах у приміщеннях установ, Закон "Про авторське право" від 1994 р. також доповнено низкою підрозділів, зокрема 5 і 6.

Підрозділ 5 регулює право установ на використання творів-сиріт із дотриманням низки вимог, а також дає змогу отримувати доходи для покриття прямих витрат на оцифрування та забезпечення доступу.

У Підрозділі 6 закріплено право установ робити копії творів, які вперше були опубліковані на території Республіки Польща до 24 травня 1994 р. і більше не перебувають в обігу, й надавати їх у загальний доступ, уклавши договір з організацією колективного управління правами [37].

У контексті пропонованого дослідження варто уваги досвід Французької Республіки, в якій ухвалено Закон "Про цифрову експлуатацію недоступних книг ХХ століття" № 2012-287 від 1.03.2012 [40]. Документ викликав значну критику, оскільки передбачав оцифрування сотень тисяч книг французьких авторів без отримання їхнього дозволу. Закон було прийнято як відповідь на дії

з оцифрування книг, недоступних у продажу, та виплати авторських гонорарів американської компанії Google, гарантії яких Франція визнала недостатніми. Під "недоступною" розуміють книгу, видану у Франції до 1.01.2001, яка не є предметом комерційного поширення видавцем і нині не є предметом публікації у друкованій чи цифровій формах. Згідно з цим законом, спочатку оцифруванню підлягали книги, видані до початку ХХ ст. і вже відсутні у прямому книжковому продажу. На Національну бібліотеку Франції було покладено завдання створення загальнодоступної бази з переліком недоступних книг та подальше її оновлення (Registre des Livres Indisponibles en Réédition Électronique ("Рєєстр недоступних книг в електронному передруку", <https://relire.bnf.fr/accueil>), що поповнюється раз на рік новим списком назв). Безпосереднє оцифрування здійснює спеціальна компанія, що також займається дистрибуцією видань. Закон передбачає, що упродовж пів року автор може ухвалити рішення про вилучення власної книги із цього проєкту, проте протягом двох років зобов'язаний ввести її на ринок. Якщо правласник не виконає цю умову, то книга повернеться до проєкту [40]. Загалом, положення зазначеного закону дають змогу ввести в активний обіг твори, що через різні причини перестали публікуватися, але мають значну культурну цінність.

Французька Республіка також імплементувала в національне законодавство директиви ЄС. Зокрема, було ухвалено Закон "Про різні положення щодо адаптації до законодавства Європейського Союзу в галузі літературної та художньої власності й культурної спадщини" № 2015-195 від 20.02.2015 [39]. Згідно зі ст. 4 до Кодексу інтелектуальної власності (Code de la propriété intellectuelle) було додано главу 5 "Спеціальні положення, що стосуються певного використання творів-сиріт". Бібліотеки, музеї, архіви, установи, які зберігають кінематографічну чи звукову спадщину, після проведення ретельного пошуку правласників можуть оцифрувати та надавати громадськості доступ до творів-сиріт за умови, що це здійснюється в межах їхніх культурних, освітніх чи дослідницьких місій та із зазначенням імен правласників. Установи не повинні мати на меті отримання прибутку, водночас упродовж семи років дозволяється збирати дохід, який компенсує безпосередні витрати на оцифрування [39].

Щодо чинного Закону України "Про авторське право і суміжні права" (1993, зі змінами від 02.10.2018) можна з певністю стверджувати: його положення є застарілими та не відповідають

сучасному стану цифрового простору й процесам диджиталізації, що призводить до формування нових правовідносин. Це показово ілюструє ст. 22, згідно з якою в поодиноких випадках бібліотеки та архіви можуть вільно відтворювати примірники твору, статті чи окремі уривки репрографічним способом для забезпечення освітніх і наукових досліджень або для збереження/заміни загубленого, непридатного до використання примірника. Слід зауважити, що під репрографічним відтворенням розуміємо фотокопіювання чи інші подібні способи, крім запису в електронній (у тому числі цифровій), оптичній чи іншій формі, яку зчитує комп'ютер [8]. Отже, сьогодні бібліотеки України не мають жодної законної підстави для оцифрування документів, які ще не стали суспільним надбанням, попри те, що можуть мати вагому культурну цінність.

Пріоритетним для нашої держави є активне впровадження досвіду ЄС та його країн-членів. Оскільки 2014 р. Україна уклала Угоду про асоціацію з ЄС, наразі доцільним є імплементація директив Євросоюзу до національного законодавства, зокрема внесення правок до Закону України "Про авторське право і суміжні права" з юридичним закріпленням винятків для бібліотек та інших установ щодо оцифрування документів, захищених АП, позакомерційних творів і творів-сиріт. Варто зауважити й про поступові позитивні зрушення в Україні в напрямі зміни законодавства у сфері АП. Зокрема, 2019 р. було підготовлено та подано до Верховної Ради України проєкт Закону України "Про авторське право і суміжні права" № 10143 від 12.03.2019 [9]. Хоча текст важко визнати ідеальним, слід зауважити про його певну узгодженість із вимогами директив ЄС і міжнародних документів. Наприклад, у проєкті вперше наведено визначення таких термінів: "особа з обмеженими можливостями", "сприймати друковану інформацію", "примірник твору в доступному форматі", "сирітський твір (фонограма, відеограма)", "спеціалізований заклад". Розроблено статті, що присвячені випадкам правомірності використання творів без дозволу суб'єкта АП, але з обов'язковим зазначенням імені автора та джерела запозичення. Наприклад, вільне використання творів дозволено особам з обмеженими можливостями щодо сприймання друкованої інформації (ст. 23). У разі використання творів-сиріт (ст. 30) "допускається відтворення в електронній (цифровій) формі, публічне демонстрування, публічний показ, публічне сповіщення примірників сирітських творів некомерційними музеями,

архівами, бібліотеками, організаціями мовлення, закладами освіти, після вжиття заходів з пошуку суб'єктів майнових прав на відповідні твори" [9].

Отже, в Україні назріла потреба в осучасненні та адаптації законодавства, що регулює авторське та суміжні права, відповідно до міжнародних нормативно-правових актів і директив ЄС у сфері інтелектуальної власності. Нагальним завданням є закріплення на законодавчому рівні прав установ культурної спадщини з вільного використання об'єктів авторських і суміжних прав. Ці винятки можна підсумувати так: надання можливості бібліотекам, архівам, музеям та іншим установам вільно відтворювати (зокрема, й оцифровувати) документи, що зберігаються в їхніх фондах без комерційної вигоди із зазначенням імені правовласника в таких випадках: збереження документної спадщини; поширення культурних цінностей серед суспільства; забезпечення освітньої та наукової мети; надання доступу до документів людям з інвалідністю.

Поки в Україні триває процес оновлення законодавства, бібліотеки можуть успішно опанувати техніко-технологічні методи, що в майбутньому нададуть можливість вводити їх в активний обіг. У багатьох країнах світу, крім правових засобів захисту, застосовують й технічні, що дозволяють одночасно надавати документи в доступ та мінімізувати порушення АП. У Законі України "Про авторське право і суміжні права" закріплено таке визначення: "Технічні засоби захисту — технічні пристрої і (або) технологічні розробки, призначені для створення технологічної перешкоди порушенню авторського права і (або) суміжних прав при сприйнятті і (або) копіюванні захищених (закодованих) записів у фонограмах (відеограмах) і передачах організацій мовлення чи для контролю доступу до використання об'єктів авторського права і суміжних прав" [8]. Чимало науковців присвятили дослідження питанням, пов'язаним із поняттям і сутністю технічних засобів захисту АП, їх нормативно-правовим регламентуванням, вивченням досвіду використання технічних засобів захисту інших країн, здійсненням спроб класифікації технічних засобів [2; 6; 10; 11; 12; 18].

Сьогодні наявно чимало видів технічних засобів, але, звичайно, не всі з них бібліотеки можуть застосовувати для захисту копій документів. Серед причин виокремимо такі: бібліотеки є некомерційними установами, тому за доступ до інформації не можуть стягувати кошти з читачів; окремі технічні засоби занадто обмежують доступ, а бібліотеки, навпаки, мають його забезпечувати; неналежний рівень техніч-

ного оснащення вітчизняних бібліотек і брак відповідної кваліфікації у співробітників, що потрібні для роботи із зазначеними технічними засобами. Через це доцільно запропонувати лише окремі з них для застосування у бібліотеках з метою надання доступу до документів:

— реєстрація користувачів: дає змогу отримати доступ до більшої кількості документів і розширеного функціонала;

— надання доступу користувачам певної країни (IP-геолокація);

— обмеження функціональності об'єкта: у вільний доступ надають окрему частину документа чи обмежують функціонал, наприклад, є лише можливість перегляду без змоги копіювання тощо;

— захист від копіювання або завантаження, наприклад, використання формату PDF із заборонаю копіювання або друкування тощо;

— "годинникова бомба": передбачає встановлення конкретної дати, після якої доступ до документа буде заблоковано, або обмеження кількості використань; після завершення таких строків може відбутися саморуйнування творів.

Закордонні бібліотеки надають різні режими доступу до документів залежно від отриманих прав та укладених ліцензій. Наприклад, Національна бібліотека Норвегії (Nasjonalbiblioteket), з огляду на специфіку укладених угод із ліцензіатами, надає кілька режимів доступу до фондів. Зокрема, документи, що є суспільним надбанням, доступні для безперешкодного використання всіма абонентами без будь-яких обмежень, тобто їх можна копіювати, змінювати, розповсюджувати й навіть використовувати в комерційних цілях без дозволу. Такі види документів, як публічні звіти, доповіді тощо також доступні всім охочим, проте дозволено лише приватне використання із заборонаю копіювати чи використовувати їх повторно без дозволу ліцензіата. Документи, що перебувають під захистом законодавства з АП, мають обмежений доступ у кількох варіаціях. До окремих із них доступ надають лише користувачам із норвезькими IP-адресами. Ця категорія читачів має доступ до всіх книг, опублікованих у Норвегії до 2000 р. включно, а також до документів, на які бібліотека має відповідні угоди з авторськими організаціями. Для користувачів з інших країн передбачено можливість подання заявки на спеціальний доступ для забезпечення потреб освіти, здійснення досліджень чи професійного перекладу. Зазвичай доступ надають упродовж шести місяців із можливістю подовження. До інших документів доступ надають лише у приміщеннях

Національної бібліотеки в м. Осло, зокрема до оцифрованих документів, новіших за 2001 р. [36].

В Україні окремі бібліотечні установи також використовують різні режими доступу. Наприклад, в Електронній бібліотеці "Україніка" доступ до видань, які охороняються АП, але мають принципове значення для розкриття певної тематики, є обмеженим: "локально в читальних залах НБУВ — для зареєстрованих віддалених користувачів (читачів, записаних до НБУВ); у режимі віртуальних читальних залів — для наукових бібліотек — корпоративних партнерів НБУВ" [4, с. 169]. Вітчизняні бібліотеки також використовують й інші технічні методи, наприклад, мають досвід застосування формату електронних книг з ефектом гортання сторінок, що забезпечує можливість зручного перегляду документа в захищеному від копіювання режимі (НБУВ) [4]. В Електронній бібліотеці "Культура України" [1] застосовано інший технічний метод — водяний знак "elib.nplu.org". Проте варто зважати, що його використання може перешкоджати сприйняттю інформації.

Висновки. Проблему оцифрування документів, захищених юридичними нормами щодо авторського права, потрібно розв'язувати насамперед у законодавчій і техніко-технологічній сферах, зокрема:

— на правовому рівні мають бути легалізовані винятки з авторського права для бібліотек та інших установ з оцифрування документів, які охороняються АП, творів-сиріт і позакомерційних творів у межах виконання покладених на них функцій (збереження документної спадщини, доступ до інформації, забезпечення освітніх і наукових потреб, популяризація культури країни). Під час розроблення відповідних положень вітчизняного законодавства доцільно ґрунтовно вивчити досвід ЄС, США та інших країн світу, адаптований до українських реалій. До процесу законотворення також слід залучити професійне коло, зокрема бібліотекарів, архівістів тощо, аби щонайповніше врахувати інтенси всієї суб'єктивності;

— розроблення та створення відкритих національних реєстрів творів-сиріт і позакомерційних творів. У цьому разі стане корисним реєстр оцифрованих видань, який має бути створено в Україні. Такі реєстри дали б змогу значно спростити діяльність бібліотек, скоротити витрати ресурсів, уникнути дублювання документів тощо;

— бібліотекам та іншим установам зі збереження культурної спадщини слід активніше запроваджувати різноманітні технічні засоби для

захисту документів від неправомірного використання під час надання цифрових копій у доступ.

Ці напрями не є остаточними, кожен має переваги та недоліки, які доцільно враховувати під час подальшого розроблення заходів з оцифрування документів із дотриманням положень законодавства у сфері авторського права.

Новизна дослідження полягає в системному розв'язанні проблеми оцифрування документів бібліотеками в контексті збереження документної спадщини. Саме поєднання законодавчих і техніко-технологічних заходів сприятиме повнішо-

му розкриттю бібліотечних фондів, розвитку освіти, науки, культури й економіки країни.

Перспективи подальших досліджень передбачають вивчення:

— процесів та особливостей створення в Україні відкритих реєстрів документів, захищених АП;

— умов запровадження системи виплати авторської винагороди за вільне використання творів у бібліотеках;

— закордонного досвіду щодо можливостей зменшення строків АП.

Список використаних літератури та джерел

1. *Електронна бібліотека "Культура України"* : офіційний вебсайт. — Режим доступу: <http://elib.nlu.org.ua/>. — Назва з екрана.
2. *Зеров К. О.* Самозахист авторського права на твори, розміщені в мережі Інтернет / К. О. Зеров // Часопис цивілістики. — 2016. — Вип. 20. — С. 211—220. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chas_2016_20_45. — Назва з екрана.
3. *Капіца Ю. М.* Директива 2019/790/ЄС про авторське право в єдиному цифровому ринку та питання адаптації законодавства України / Ю. М. Капіца // Інформація і право. — 2019. — № 3. — С. 65—77. — Режим доступу: http://ipri.org.ua/sites/default/files/10_14.pdf. — Назва з екрана.
4. *Лобузін І.* Цифрові бібліотечні проекти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій : монографія / І. Лобузін ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — Київ, 2016. — 216 с.
5. *Піхурець О. В.* Розвиток правового регулювання відносин, пов'язаних із використанням "сирітських творів" в Україні та країнах Європейського Союзу / О. В. Піхурець, С. Й. Литвин // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. — 2017. — Вип. 44 (1). — С. 81—86. — Режим доступу: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.44/part_1/20.pdf. — Назва з екрана.
6. *Пономаренко О. В.* Поняття та класифікація технічних засобів захисту авторських прав / О. В. Пономаренко, В. Ю. Молодід // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. — 2011. — № 2. — С. 98—101. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2011_2_23. — Назва з екрана.
7. *Приходько Л.* Оцифрування об'єктів культурної спадщини за нормативно-правовими документами Європейського Союзу у сфері авторського права і суміжних прав / Л. Приходько // Архіви України. — 2020. — № 1. — С. 104—131. — DOI: <https://doi.org/10.47315/archives2020.322.104>.
8. *Про авторське право і суміжні права* : проект закону України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>. — Назва з екрана.
9. *Про авторське право і суміжні права* : проект закону України від 12.03.2019 № 10143. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65661. — Назва з екрана.
10. *Рассомахіна О.* Технічні засоби захисту об'єктів авторського права і суміжних прав у мережі інтернет: питання правового регулювання / О. Рассомахіна // Юридична Україна. — 2012. — № 11. — С. 70—77. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2012_11_13. — Назва з екрана.
11. *Рассомахіна О.* Характеристика технічних засобів захисту об'єктів авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет / О. Рассомахіна // Юридична Україна. — 2012. — № 12. — С. 56—61. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2012_12_11. — Назва з екрана.
12. *Семесько В.* Захист авторського права в мережі Інтернет / В. Семесько // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. — 2013. — Вип. 36. — С. 154—161.
13. *Токарева В.* Окремі аспекти сирітських творів в умовах інтеграційних процесів / В. Токарева // Jurnalul juridic national: teorie și practică. — 2019. — № 3. — С. 97—101. — Режим доступу: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/84485. — Назва з екрана.
14. *Трачук Л. Ф.* Нормативно-правове обґрунтування процесу формування електронних бібліотек в обласних універсальних наукових бібліотеках України / Л. Ф. Трачук // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2016. — № 1. — С. 6—15.
15. *Троцька В.* Правові аспекти використання бібліотеками та іншими закладами творів, що вийшли з комерційного обігу / В. Троцька // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2021. — № 2. — С. 5—14. — DOI: <https://doi.org/10.33731/22021.236524>.
16. *Троцька В.* Публічні інтереси суспільства = приватні інтереси авторів. Чи можливе досягнення рівноваги в цифрову епоху? / В. Троцька // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2019. — № 2. — С. 5—16. — DOI: <https://doi.org/10.33731/22019.167005>.
17. *Троцька В.* Розшуковуються невідомі "батьки" творів-сиріт / В. Троцька // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2013. — № 5. — С. 32—39. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Triv_2013_5_6. — Назва з екрана.

18. Трошкіна К. Є. Технологічні засоби захисту авторських прав на електронні книги: США та Україна / К. Є. Трошкіна, І. С. Мітькова // Наукові записки. Серія: Право. — 2018. — Вип. 5. — С. 199—203. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/snslnnp_2018_5_43. — Назва з екрана.
19. Харитоновна О. І. Інформаційні технології та авторські права: сучасні виклики / О. І. Харитоновна // Часопис цивілістики. — 2017. — Вип. 26. — С. 11—16. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Час_2017_26_5. — Назва з екрана.
20. Юринець Ю. Л. Правова охорона авторського права і суміжних прав в Україні в контексті міжнародного права / Ю. Л. Юринець, М. Л. Белкін, Л. М. Белкін // Наука та інновації. — 2019. — Т. 15. — № 6. — С. 62—75. — DOI: <https://doi.org/10.15407/scin15.06.062>.
21. Alba I. E. A challenge for copyrights in the Digital Single Market: the editing of out-of-commerce works / I. E. Alba // UNIO — EU Law Journal. — 2018. — Vol. 4. — No. 2. — P. 77—89. — DOI: <https://doi.org/10.21814/unio.4.2.8>.
22. Banasiuk J. Orphan Works as a Twentieth Century Black Hole — Is There a Need for the Adoption of Legal Solutions at International Level? / J. Banasiuk // Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. — 2017. — № 3. — P. 37—48. — Mode of access: https://www.researchgate.net/publication/331718234_Orphan_Works_as_a_Twentieth_Century_Black_Hole-Is_There_a_Need_for_the_Adoption_of_Legal_Solutions_at_International_Level. — Title from the screen.
23. Boyle J. Google Books and the Escape from the Black Hole / J. Boyle // The Public Domain : James Boyle's blog. — Update date: 06.09.2009. — Mode of access: <http://www.thepublicdomain.org/2009/09/06/google-books-and-the-escape-from-the-black-hole/>. — Title from the screen.
24. Copyright Law of the United States and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code : May 2021. — 456 p. — Mode of access: <https://www.copyright.gov/title17/>. — Title from the screen.
25. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC // Official Journal of the European Union. — L 130. — 17 May 2019. — P. 92—125. — Mode of access: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0790>. — Title from the screen.
26. Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25.10.2012 on certain permitted uses of orphan works // Official Journal of the European Union. — L 299. — 27 October 2012. — P. 5—12. — Mode of access: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0028&from=EN>. — Title from the screen.
27. Fallon J. The missing decades: the 20th century black hole in Europeana" / J. Fallon, P. Gomez // Europeana pro. — Update date: 13.11.2015. — Mode of access: <https://pro.europeana.eu/post/the-missing-decades-the-20th-century-black-hole-in-europeana>. — Title from the screen.
28. Fundamental principles of digitization of documentary heritage / UNESCO. — Mode of access: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/mow/digitization_guidelines_for_web.pdf. — Title from the screen.
29. Geiger C. Facilitating Access to Out-of-Commerce Works in the Digital Single Market — How to Make Pico della Mirandola's Dream a Reality in the European Union / C. Geiger, G. Frosio, O. Bulayenko // Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law. — 2018. — Iss. 9 (3). — P. 240—250. — Mode of access: <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-9-3-2018/4803>. — Title from the screen.
30. Guss A. The Digitization of Cultural Heritage under Polish Law and Policy: Challenges Presented by Copyright Law / A. Guss // Santander Art and Culture Law Review. 2020. — Vol. 6. — Nr 2. — P. 377—406. — DOI: <https://doi.org/10.4467/2450050XSNR.20.025.13028>.
31. Horvat A. Copyright Issues Related to the Digitization of Cultural Heritage in Croatia / A. Horvat, D. Zivkovic // Technological Convergence and Social Networks in Information Management : Conference proceedings of Second International Symposium on Information Management in a Changing World, IMCW 2010, Ankara, Turkey. — 2010. — P. 161—174. — DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-642-16032-5_15. — (Communications in Computer and Information Science ; 2010, vol. 96).
32. Kokhanovska E. Protection of Intellectual Property under Conditions of the Information Society Development / E. Kokhanovska, A. Kodynets // Science and Innovation. — 2021. — Vol. 17. — No. 1. — P. 103—112. — DOI: <https://doi.org/10.15407/scine17.01.103>.
33. Martinez M. "Not Adopted": The UK Orphan Works Licensing Scheme and How the Crisis of Copyright in the Cultural Heritage Sector Restricts Access to Digital Content / M. Martinez, M. Terras // Open Library of Humanities. — 2019. — Vol. 5. — Iss. 1. — P. 1—51. — DOI: <https://doi.org/10.16995/olh.335>.
34. Mattingly F. X. If you don't use it, you lose it: what the U.S. could learn from France's law on out-of-commerce books of the 20th century / F. X. Mattingly // Indiana International & Comparative Law Review. — 2017. — Vol. 27. — No. 2. — P. 277—306. — DOI: <http://doi.org/10.18060/7909.0053>.
35. McDermott A. J. Copyright: Regulation Out of Line with Our Digital Reality? / A. J. McDermott // Information Technology and Libraries. — 2012. — Vol. 31. — No 1. — P. 7—20. — DOI: <https://doi.org/10.6017/ital.v31i1.1859>.
36. National Library of Norway : site. — Mode of access: <https://www.nb.no/en/the-national-library-of-norway/>. — Title from the screen.

37. *Ustawa o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz ustawy o grach hazardowych* : Ustawa z dnia 11 września 2015 r. — Tryb dostępu: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150001639>. — Tytuł z ekranu.
38. *Open letter on copyright reform* // *Europeana pro*. — Update date: 26.10.2015. — Mode of access: <https://pro.europeana.eu/page/open-letter-on-copyright-reform>. — Title from the screen.
39. *Portant diverses dispositions d'adaptation au droit de l'Union européenne dans les domaines de la propriété littéraire et artistique et du patrimoine culturel* : LOI n° 2015-195 du 20 février 2015. — Mode d'accès: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000030262934>. — Titre de l'écran.
40. *Relative à l'exploitation numérique des livres indisponibles du XXe siècle* : LOI n° 2012-287 du 1er mars 2012. — Mode d'accès: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000025422700&categorieLien=id>. — Titre de l'écran.
41. *The IFLA Position on Copyright in the Digital Environment* / IFLA. — 2000. — Mode of access: <https://www.ifla.org/publications/the-ifla-position-on-copyright-in-the-digital-environment-2000>. — Title from the screen.
42. *Young A. C. Copyright's Not So Little Secret: The Orphan Works Problem and Proposed Orphan Works Legislation* / A. C. Young // *Cybaris*. — 2016. — Vol. 7. — Iss. 2. — Article 1. — Mode of access: <https://open.mitchellhamline.edu/cybaris/vol7/iss2/1/>. — Title from the screen.

Maryna Shevchenko,
PhD student of KSAC

Copyright in digitizing documents of the 20th century by libraries of Ukraine: legislative and technical and technological aspects

Introduction. *The use of digital technologies for the preservation of cultural heritage and the dissemination of culture in society is a trend that is recognized throughout the world. Digitization allows significant library collections to be revealed and made available to the public.*

Problem Statement. *Libraries and other institutions are forced to comply with the law on copyright and related rights, and therefore do not have the opportunity to freely dispose of documents from their own holdings for use for the needs of society.*

Purpose. *Identification of priority directions for solving this issue in Ukraine, in order to provide libraries with legal grounds to digitize documents of the 20th century subject to copyright, out-of-commerce works and orphan works.*

Materials and Methods. *During the research, we used information and data obtained during the processing of scientific papers on this issue; analysis of international documents, legal acts of the European Union, national legislation of the EU Member States and Ukraine; study of the practical experience of world libraries in digitizing these groups of documents. Comparative and systematic approaches, source analysis, and other general scientific methods (analysis, synthesis, generalization) were used in the process of research.*

Results. *The research has given grounds to determine the priority directions for solving the problem of digitization of documents by libraries in Ukraine. The main directions include: 1) the introduction of exceptions to copyright law which libraries and other institutions could use to digitize documents of historical and cultural significance by the state; 2) the creation of national orphan works and out-of-commerce works registers; 3) the active use of modern technical means of document protection by libraries in organizing various modes of user access to documents.*

Conclusions. *The study has confirmed the need for a systematic solution to the problem of digitizing copyright documents and orphan works. Providing legal grounds to digitize documents will not only reveal valuable collections from library holdings but also lead to the cultural and economic well-being of the country in the future.*

Keywords: *copyright; related rights; orphan works; out-of-commerce works; legislation; copyright exceptions; digitization; documentary heritage; the 20th century black hole; technical means of protection*

References

1. *Elektronna biblioteka "Kultura Ukrainy"*. (2022), [online]. Available at: <http://elib.nlu.org.ua/>.
2. Zerov K. O. (2016). *Samozahyst avtorskoho prava na tvory, rozmishcheni v merezhi Internet*. *Chasopys tsyvilistyky*, 20, pp. 211—220, [online]. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2016_20_.
3. Kapitsa Yu. M. (2019). *Dyrektiva 2019/790/Yes pro avtorske pravo v yedynomu tsyfrovomy rynku ta pytannia adaptatsii zakonodavstva Ukrainy*. *Informatsiia i pravo*, 3, pp. 65—77, [online]. Available at: http://ippi.org.ua/sites/default/files/10_14.pdf.
4. Lobuzin I. (2016). *Tsyfrovi bibliotekni proiekty: tekhnolohichni rishennia ta upravlinnia zhyttievym tsyklom koleksii*. Kyiv: Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho.
5. Pikhurets O. V. & Lytvyn S. Y. (2017). *Rozvytok pravovoho rehuliuвання vidnosyn, poviazanykh iz vykorystanniam "syritskykh tvoriv" v Ukrainie ta krainakh Yevropeiskoho Soiuzu*. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia "Pravo"*, 44 (1), pp. 81—86, [online]. Available at: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.44/part_1/20.pdf.
6. Ponomarenko O. V. & Molodid V. Yu. (2011). *Poniattia ta klasyfikatsiia tekhnichnykh zasobiv zakhysty avtorskykh prav*. *Yurydychnyi visnyk. Povitriane i kosmichne pravo*, 2, pp. 98—101, [online]. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2011_2_23.

7. Prykhodko L. (2020). Otsyfruvannia ob'ektiv kulturnoi spadshchyny za normatyvno-pravovymy dokumentamy Yevropeiskoho Soiuzu u sferi avtorskoho prava i sumizhnykh prav. *Arhivy Ukrainy*, 1, pp. 104—131, [online]. Available at: <https://doi.org/10.47315/archives2020.322.104>.
8. *Pro avtorske pravo i sumizhni prava*. № 3792-XII (1993), [online]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
9. *Pro avtorske pravo i sumizhni prava [proiekt]*. № 10143 (2019), [online]. Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65661.
10. Rassomakhina O. (2012). Tekhnichni zasoby zakhysty ob'ektiv avtorskoho prava i sumizhnykh prav u merezhi internet: pytannia pravovoho rehuliuвання. *Yuryduchna Ukraina*, 11, pp. 70—77, [online]. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2012_11_13.
11. Rassomakhina O. (2012). Kharakterystyka tekhnichnykh zasobiv zakhysty ob'ektiv avtorskoho prava i sumizhnykh prav u merezhi Internet. *Yuryduchna Ukraina*, 12, pp. 56—61, [online]. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2012_12_11.
12. Semesko V. (2013). Zakhyst avtorskoho prava v merezhi Internet. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 36, pp. 154—161.
13. Tokareva V. (2019). Okremi aspekty syrytskykh tvoriv v umovakh intehtatsiinykh protsesiv. *Jurnalul juridic national: teorie si practică*, 3, pp. 97—101, [online]. Available at: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/84485.
14. Trachuk L. F. (2016). Normatyvno-pravove obgruntuvannia protsesu formuvannia elektronnykh bibliotek v oblasnykh universalnykh naukovykh bibliotekakh Ukrainy. *Library science. Record studies. Informology*, 1, pp. 6—15.
15. Trotska V. (2021). Pravovi aspekty vykorystannia bibliotekamy ta inshymy zakladamy tvoriv, shcho vyishly z komertsiihnoho obihu. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*, 2, pp. 5—14. DOI: <https://doi.org/10.33731/22021.236524>.
16. Trotska V. (2019). Publichni interesy suspilstva=pryvatni interesy avtoriv. Chy mozhlyve dosiahnennia rivnovahy v tsyfrovu epokhy?. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*, 2, pp. 5—16. DOI: <https://doi.org/10.33731/22019.167005>.
17. Trotska V. (2013). Rozshukuiutsia nevidomi "batky" tvoriv-syrit. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*, 5, pp. 32—39, [online]. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpiv_2013_5_6.
18. Troshkina K. Ye. & Mitkova I. S. (2018). Tekhnolohichni zasoby zakhysty avtorskykh prav na elektronni knyhy: SSHA ta Ukraina. *Naukovi zapysky. Seriya: Pravo*, 5, pp. 199—203. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/snslntp_2018_5_43.
19. Kharytonova O. I. (2017). Informatsiini tekhnolohii ta avtorski prava: suchasni vyklyky. *Chasopys tsyvilistyky*, 26, pp. 11—16, [online]. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2017_26_5.
20. Yurynets Yu. L. Bielkin M. L. & Bielkin L. M. (2019). Pravova okhorona avtorskoho prava i sumizhnykh prav v Urraine v konteksti mizhnarodnoho prava. *Nauka ta innovatsii*, 15 (6), pp. 62—75. DOI: <https://doi.org/10.15407/scin15.06.062>.
21. Alba I. E. (2018). A challenge for copyrights in the Digital Single Market: the editing of out-of-commerce works. *UNIO — EU Law Journal*, 4 (2), pp. 77—89. DOI: <https://doi.org/10.21814/unio.4.2.8> [in English].
22. Banasiuk J. (2017). Orphan Works as a Twentieth Century Black Hole — Is There a Need for the Adoption of Legal Solutions at International Level?. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego*, 3, pp. 37—48, [online]. Available at: https://www.researchgate.net/publication/331718234_Orphan_Works_as_a_Twentieth_Century_Black_Hole-Is_There_a_Need_for_the_Adoption_of_Legal_Solutions_at_International_Level.
23. Boyle J. (2009, September 6). *Google Books and the Escape from the Black Hole* [Web blog post], [online]. Available at: <http://www.thepublicdomain.org/2009/09/06/google-books-and-the-escape-from-the-black-hole/>.
24. *Copyright Law of the United States and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code*. (2021, May), [online]. Available at: <https://www.copyright.gov/title17/>.
25. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC (2019). *Official Journal of the European Union*, 130, pp. 92—125, [online]. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0790>.
26. Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25.10.2012 on certain permitted uses of orphan works (2012). *Official Journal of the European Union*, 299, pp. 5—12, [online]. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0028&from=EN>.
27. Fallon J. & Gomez P. (2015, November 13). *The missing decades: the 20th century black hole in Europeana* [Web site post], [online]. Available at: <https://pro.europeana.eu/post/the-missing-decades-the-20th-century-black-hole-in-europeana>.
28. Fundamental principles of digitization of documentary heritage. (2022), [online]. Available at: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/mow/digitization_guidelines_for_web.pdf.
29. Geiger C., Frosio G. & Bulayenko O. (2018). Facilitating Access to Out-of-Commerce Works in the Digital Single Market — How to Make Pico della Mirandola's Dream a Reality in the European Union. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law*, 9 (3), pp. 240—250, [online]. Available at: <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-9-3-2018/4803>.

30. Guss A. (2020). The Digitization of Cultural Heritage under Polish Law and Policy: Challenges Presented by Copyright Law. *Santander Art and Culture Law Review*, 6 (2), pp. 377—406. DOI: <https://doi.org/10.4467/2450050XSNR.20.025.13028>.
31. Horvat A. & Zivkovic D. (2010). Copyright Issues Related to the Digitization of Cultural Heritage in Croatia. In S. Kurbanoglu, U. Al, P. Lepon Erdoğan, Y. Tonta, & N. Uçak (Eds.), *Technological Convergence and Social Networks in Information Management. IMCW 2010. Communications in Computer and Information Science*, 96, pp. 161—174. Berlin, Heidelberg: Springer. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-642-16032-5_15.
32. Kokhanovska E. & Kodynets A. (2021). Protection of Intellectual Property under Conditions of the Information Society Development. *Science and Innovation*, 17 (1), pp. 103—112. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine17.01.103>.
33. Martinez M. & Terras, M. (2019). "Not Adopted": The UK Orphan Works Licensing Scheme and How the Crisis of Copyright in the Cultural Heritage Sector Restricts Access to Digital Content. *Open Library of Humanities*, 5 (1), pp. 1—51. DOI: <https://doi.org/10.16995/olh.335>.
34. Mattingly F. X. (2017). If you don't use it, you lose it: what the U.S. could learn from France's law on out-of-commerce books of the 20th century. *Indiana International & Comparative Law Review*, 27 (2), pp. 277—306. DOI: <http://doi.org/10.18060/7909.0053>.
35. McDermott A. J. (2012). Copyright: Regulation Out of Line with Our Digital Reality?. *Information Technology and Libraries*, 31 (1), pp. 7—20. DOI: <https://doi.org/10.6017/ital.v31i1.1859>.
36. *National Library of Norway*. (2022), [online]. Available at: <https://www.nb.no/en/the-national-library-of-norway/>.
37. *Ustawa o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz ustawy o grach hazardowych*. (2015), [online]. Available at: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150001639>.
38. *Open letter on copyright reform* [Web site post] (2015, October 26), [online]. Available at: <https://pro.europeana.eu/page/open-letter-on-copyright-reform>.
39. *Portant diverses dispositions d'adaptation au droit de l'Union européenne dans les domaines de la propriété littéraire et artistique et du patrimoine culturel. n° 2015-195*. (2015), [online]. Available at: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000030262934>.
40. *Relative à l'exploitation numérique des livres indisponibles du XXe siècle. n° 2012-287*. (2012), [online]. Available at: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000025422700&categorieLien=id>.
41. *The IFLA Position on Copyright in the Digital Environment*. (2000), [online]. Available at: <https://www.ifla.org/publications/the-ifla-position-on-copyright-in-the-digital-environment-2000>.
42. Young A. C. (2016). Copyright's Not So Little Secret: The Orphan Works Problem and Proposed Orphan Works Legislation. *Cybaris*, 7 (2), article 1, [online]. Available at: <https://open.mitchellhamline.edu/cybaris/vol7/iss2/1/>.

Надійшла до редакції 18 травня 2022 року

УДК 378.6.093.5:[002+02]:331.548](045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2022.7(312).23-30

Оксана Матвієнко,

доктор педагогічних наук, кандидат технічних наук, професор
кафедри документознавства та інформаційно-аналітичної діяльності
Київського національного університету культури і мистецтв,
e-mail: oxmix2017@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5772-848X>

Михайло Цивін,

кандидат технічних наук, доцент, професор
кафедри дизайну Міжнародної академії управління персоналом,
e-mail: tsyvin2012@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0312-5805>

Професіологічний дискурс спеціальності "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа"

Актуальність дослідження зумовлено суперечністю, що виникає внаслідок потреби професійної самоідентифікації студентів, які навчаються за освітньо-професійними програмами (ОПП), котрі умовно можна віднести до "інформаційного" складника спеціальності "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" (ІБАС), та нерозробленості його професіології.

Наголошено, що в навчально-виховному процесі закладу вищої освіти метою професіології є створення механізму свідомої мотивації майбутніх фахівців до професійного зростання, формування активної позиції в засвоєнні професійних компетентностей, усвідомлення суспільного визнання й значущості обраного фаху.

Окреслено стан професіологічних досліджень складників спеціальності "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа".